

Голові спеціалізованої вченої ради
Д 64.858.01 Харківського регіонального
інституту державного управління
Національної академії державного
управління при Президентіві України
д.держ.упр., професору
Д.В. Карамішеву

ВІДГУК

офіційного опонента доктора наук з державного управління, доцента Руденко Ольги Мстиславівни на дисертаційну роботу Полякової Ольги Станіславівни «Теоретико-методологічні засади становлення та розвитку правової освіти в Україні: публічно-управлінський аспект», подану на здобуття наукового ступеня доктора наук з державного управління за спеціальністю 25.00.01 – теорія та історія державного управління

Вивчення дисертації, автореферату та опублікованих наукових праць дає підстави для розгорнутої характеристики результатів дослідження О.С.Полякової та визначення відповідності критеріям і нормативним вимогам «Порядку присудження наукових ступенів» МОН України до дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора наук з державного управління.

Актуальність теми дисертації, її зв'язок з науковими програмами, темами

Основними рисами сучасної України, яка формує правову, демократичну, соціально орієнтовану державу, є створення громадянського суспільства, верховенство права, реальність прав і свобод громадян, політичний та ідеологічний плюралізм тощо. В межах цих рис особливо актуалізується необхідність забезпечення умов для нормального функціонування громадянського суспільства, оскільки саме воно має виступати як протипага державі з метою недопущення порушень владою своїх основних обов'язків щодо верховенства права та дотримання законності. Міцність та конкурентоздатність держави, належна реалізація правових норм залежить не тільки від ефективної діяльності певних інститутів, але й від ціннісного наповнення політико-правової свідомості усього суспільства, від ступеня розвитку правової культури кожного громадянина, його правоосвітнього рівня.

Наукові розвідки з цього питання не дають цілісної відповіді на питання щодо взаємозалежності між рівнем розвитку правової освіти,

правової свідомості та правової культури громадянина й темпами та якістю державного управління в Україні. Сучасна управлінська теорія й практика щодо розвитку правової освіти в Україні перебуває в стані формування й потребує уваги не лише практиків-управлінців, але й науковців.

Виходячи з цього, дисертаційна робота О.С. Полякової, що присвячена вирішенню наукової проблеми – обґрунтування теоретико-методологічних засад становлення й розвитку публічного управління правовою освітою населення в Україні та розроблення науково-методичних і практичних рекомендацій з удосконалення управлінської діяльності цього спрямування – є досить актуальною і дає можливість розвивати теорію і практику публічного управління у зазначеному напрямі.

Також актуальність дисертаційної роботи підтверджується її використанням у процесі виконання науково-дослідних робіт за комплексним науковим проектом Національної академії державного управління при Президентові України «Державне управління та місцеве самоврядування» за темами науково-дослідної роботи в Харківському регіональному інституті державного управління Національної академії державного управління при Президентові України: «Управління розвитком гуманітарної сфери на регіональному рівні» (державний реєстраційний номер 0112U001155); «Соціальні чинники забезпечення сталого розвитку Харківського регіону» (державний реєстраційний номер 0116U007254), де автором, як виконавцем, досліджено проблематику публічного управління правовою освітою населення в Україні, обґрунтовано концептуальні засади теоретичної моделі формування системи публічного управління цією галуззю та розроблено навчально-методичне забезпечення для навчальних дисциплін соціально-гуманітарного спрямування («Соціальні і гуманітарні права людини», «Публічна політика та управління в галузі освіти», «Управління змінами: реалізація освітніх реформ та інновацій») для слухачів факультету публічного управління та адміністрування зі спеціальності 074 «Публічне управління та адміністрування».

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх вірогідність

Здобувачем узагальнено й коректно використано ґрунтовні наукові дослідження з теорії, історії та методології державного управління та суспільствознавчих наук, що сприяло формуванню концептуального бачення специфічного поля дослідження і виробленню системного підходу до аналізу предмету дослідження.

Поставлена автором мета дисертаційної роботи досягнута та логічно розкрита шляхом послідовного вирішення поставлених завдань –

охарактеризувати правову освіту населення як наукову проблему та як об'єкт публічного управління; узагальнити та систематизувати існуючі наукові дослідження з правоосвітньої проблематики, визначити основні тенденції та стан розроблення проблеми; уточнити понятійно-категоріальний апарат науки державного управління за обраним напрямом дослідження та обґрунтувати визначення змісту поняття «публічне управління правовою освітою»; виробити логіко-правову організацію знань та скласти субординовану систему з проблеми публічного управління правовою освітою, запропонувати підхід до класифікації понять із проблематики дослідження; визначити історичні закономірності становлення публічного управління правовою освітою в незалежній Україні та виділити основні етапи його розвитку; опрацювати зміст основоположних міжнародних документів та правових актів України, що визначають правовий режим у сфері публічного управління правовою освітою; вдосконалити підхід до класифікації національної системи нормативно-правових актів у цій сфері; проаналізувати стан здійснення публічного управління правовою освітою населення в Україні, визначити основні тенденції, здобутки та недоліки чинної системи управління; упорядкувати дані експертного опитування щодо визначення оцінки стану публічного управління правовою освітою населення в Україні, висвітлити певні закономірності та основні висновки; розробити та науково обґрунтувати функціональну модель публічного управління правовою освітою; обґрунтувати необхідність розроблення концепції розвитку правової освіти населення в Україні; запропонувати підхід та розробити науково-методичні і практичні рекомендації з удосконалення управлінської діяльності, спрямованої на розвиток правової освіти.

Сформульовані у роботі наукові положення, висновки та рекомендації достатньо обґрунтовані, підтверджені використанням значного масиву теоретичного та емпіричного матеріалу щодо становлення й розвитку публічного управління правовою освітою населення в Україні, базуються на узагальненні значної кількості наукової та спеціальної літератури, у тому числі іншомовної.

У першому розділі роботи автором охарактеризовано правову освіту населення як науково-теоретичну проблему та як об'єкт публічного управління. На підставі вивчення наукової та спеціальної літератури з'ясовано природу, сутність, зміст та ознаки поняття «право». Його глибоке дослідження, на думку автора, дозволяє вченим виділяти окремі напрями в наукових галузях, зокрема: у філософії – семіотика права (концептуально охоплює основні філософські аспекти – онтологію, гносеологію, аксіологію, антропологію, праксеологію); у соціології – соціологія права. Водночас у 90-х

роках ХХ століття сформувалася нова галузь міжнародного права, що являє собою систему норм і принципів міжнародного права, які регулюють міжнародний захист прав і основних свобод індивідів та виступають у ролі міжнародних стандартів для національного права, – міжнародне право прав людини – галузь, яка почала складатися відтоді, як права людини перестали вважатися виключно суверенною, внутрішньою справою держави, коли стало виникати те, що нині прийнято іменувати «гуманітарним втручанням».

Характеристика основних тенденцій розвитку правової освіти дала підстави автору для висновку, що серед усіх соціальних інститутів, залучених до правової освіти, практично в усіх країнах світу важлива роль відводиться закладам освіти, у яких через викладання навчальних курсів здійснюється правове виховання людини і громадянина. При цьому характерною особливістю сучасної освітньої системи світу є поєднання двох основоположних елементів – навчання та виховання, що є цілеспрямованим, багатограним процесом, у якому беруть участь державні та місцеві органи влади, правоохоронні органи, різноманітні інституції, громадські й релігійні організації. Показано особливості правового виховання різних країн світу. Так американське громадянсько-правове націлене на досягнення соціальної справедливості в суспільстві, полікультурну спрямованість, що віддзеркалює реальну картину суспільства та приписує необхідні знання, вміння та навички поведінки, що сприяє становленню більш зрілих і самостійних у соціальному відношенні громадян. Особливістю моделі, що функціонує у країнах західноєвропейського простору, є те, що її зорієнтовано на повагу до прав і свобод людини та громадянина, подолання соціально-політичних проблем, соціокультурну інтеграцію тощо. Суттєво відрізняється від вищезгаданих система правового виховання, що базується на онтологічному світосприйнятті жителів, специфічному способі їхнього буття у світі, а саме країн азійського й арабського східних регіонів, де діють два типи правових систем, що залежно від своїх джерел сформовані у дві правові сім'ї – традиційну та релігійну. Система правового виховання цих країн розвивається як процес сприйняття досвіду попередніх поколінь і безконфліктної адаптації цього досвіду до нових умов.

У другому розділі автором здійснено систематизацію наукових досліджень із правоосвітньої тематики, що дало змогу визначити генезис наукових поглядів на становлення й розвиток національної системи правової освіти та оцінити наукову продуктивність українських вчених шляхом підрахунку кількості наукових кваліфікаційних робіт за такими параметрами, як види дисертаційних робіт, роки їхнього захисту, напрями досліджень, наукові галузі та спеціальності, а також отримати кількісну інформацію про

публікаційну активність українських вчених щодо проблем правової освіти та правового виховання.

В роботі аргументовано доцільність введення у науковий обіг поняття «публічне управління правовою освітою» та удосконалено класифікацію термінів у сфері публічного управління правовою освітою за відповідними ознаками: опанування системою правових знань у поєднанні з оволодінням уміннями і навичками (правоосвітня діяльність, правовий всеобуч (просвіта), правознавство, юридична освіта, громадянська освіта, освіта з прав людини, освіта для демократичного суспільства); залежно від формування соціально-правових цінностей (правове виховання, правова культура, правова свідомість, правова соціалізація); поширення правових ідей, знань серед населення (правова агітація, правова пропаганда, правове інформування); надання правових послуг (правова консультація, правова допомога, правовий захист); залежно від історичного поступу у правовому вихованні (правова спадщина, правові цінності, правові традиції).

У третьому розділі роботи проаналізовано історичні закономірності становлення і розвитку публічного управління правовою освітою в незалежній Україні, охарактеризовано науково-організаційні підходи, нормативно-правові засади та основні компоненти системи публічного управління правоосвітньою діяльністю.

Запропоновано авторське бачення виділення етапів розвитку публічного управління правовою освітою населення в незалежній Україні, що ґрунтується на розробленні й реалізації державної політики, прийнятті базових нормативно-правових актів, що регулюють суспільні відносини у правоосвітній діяльності та створенні інститутів громадянського суспільства правового спрямування: 1990–1991 рр. – стартові умови розгортання державотворчого процесу; 1991–1996 рр. – становлення владних структур; 1996–2001 рр. – закладання конституційних засад Української держави; 2001–2014 рр. – створення необхідних умов для набуття населенням правових знань; 2014 р. – по теперішній час – удосконалення нормативно-правового забезпечення організації громадянського суспільства.

Показано необхідність упорядкування основних нормативно-правових актів, що визначають правовий режим у сфері публічного управління правовою освітою населення в Україні за критерієм «суб'єкт нормотворення». На думку автора, такий підхід дає можливість визначити управлінський вплив на розвиток правової освіти, межі й відповідальність ієрархічних структур, а також проаналізувати чинну систему нормативно-правових актів на предмет їхньої відповідності вирішенню конкретних напрямів удосконалення правоосвітньої діяльності.

У четвертому розділі проаналізовано основні завдання та напрями реалізації публічного управління правовою освітою населення в Україні, визначено основні тенденції, здобутки та недоліки чинної системи управління, наведено дані експертного опитування розуміння правоосвітньої проблематики в українському суспільстві.

Здійснений аналіз стану функціонування системи правової освіти в навчальних закладах України дозволив визначити кількісні (визначення структурних елементів системи правової освіти, кількості навчальних закладів та чисельності учнів, студентів і слухачів у них, навчальних курсів, заходів тощо) та якісні зміни в її структурних компонентах (генезис удосконалення мети, завдання, змісту, методів, підходів до правоосвітньої діяльності), з'ясувати роль публічного управління в організації правоосвітньої діяльності, у якій беруть участь як державні органи, так і об'єднання громадян. Автор стверджує, що система правової освіти в Україні розрахована передусім на молоде покоління та передбачає істотну трансформацію їх світоглядних орієнтацій та самосвідомості, формування в них громадянських цінностей (загальнолюдських, демократичних, національних та ін.). В Україні на даному етапі розвитку існують певні проблеми, що заважають розвитку поширення знань у дусі демократії та підвищення рівня обізнаності й підтримки громадянами євроінтеграційних процесів: непослідовність у розробленні та здійсненні освітньої політики щодо поширення цих знань серед населення; недостатня кваліфікація людей, які упроваджують освітні реформи; нерозуміння важливості вирішення питання; відсутність узгодження в питаннях упровадження навчальних програм (курсів) на всіх рівнях освіти і не лише для молоді, а й для дорослого населення; відсутність системності в підготовці/перепідготовці педагогічних і науково-педагогічних кадрів, задіяних у поширенні знань у дусі демократії; поширення позитивного досвіду з упровадження навчання демократії, використання нових методів роботи; здійснення моніторингу якості та результатів надання нових знань тощо. Актуальними проблемами у забезпеченні реалізації права на освіту, зокрема внутрішньо переміщених осіб і жителів тимчасово окупованих та непідконтрольних українській владі територій, є відсутність достовірних статистичних даних щодо потреб у наданні та надання необхідних освітніх послуг; розширення структури і функцій підрозділів управління освітою, введення нових видів та форм, методів, технологій освітньо-виховної роботи у закладах освіти тощо.

У п'ятому розділі здійснено обґрунтування функціональної моделі публічного управління правовою освітою населення, доведено доцільність розроблення концепції розвитку правової освіти населення в Україні,

запропоновано підхід щодо вдосконалення управлінської діяльності, спрямованої на розвиток правоосвітньої діяльності.

Висвітлено змістовні положення концепції розвитку правової освіти в Україні як комплексу фундаментальних поглядів на методологію досягнення високого рівня правової свідомості і правової культури громадян, зокрема – запропоновано блок-схему розроблення концепції та визначено її структуру як нормативно-правового документа, що містить загальне уявлення шляхів переходу від поточного стану правової освіти до бажаного.

Доводиться доцільність розроблення показників і критеріїв, які використовують як інструмент для здійснення спостереження за функціонуванням і розвитком правової освіти, як ефективний засіб управління цією галуззю на всіх рівнях. У дисертації обґрунтовується підхід до вдосконалення управлінської діяльності правоосвітнього спрямування, що ґрунтується на конкретних показниках і критеріях.

Викладене вище свідчить про достатній рівень обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій дисертаційної роботи. Висновки відповідають поставленим завданням, відповідно відтворюються в авторефераті дисертації, а рекомендації доведено до рівня їх можливого використання у практичній діяльності.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації також підтверджена в процесі їх апробації на 18 наукових і науково-практичних конференціях, у тому числі за міжнародною участю.

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів, повнота їх викладу в опублікованих працях

Достовірність наукових результатів, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації та авторефераті, забезпечується запропонованою методологією. Міждисциплінарний розгляд проблеми публічного управління розвитком системи правової освіти населення в Україні ґрунтується на фундаментальних теоріях і концепціях державного управління, філософії, політології, юриспруденції, педагогіки, історії. В основу авторського підходу покладено сукупність загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання, емпіричного й теоретичного рівнів дослідження. Зокрема, пошуково-бібліографічний метод, класифікації та систематизації – для виявлення бібліотечних каталогів, фондів, наукових і спеціальних видань із визначеної проблематики, а також огляду наукових праць за певними критеріями (видами, напрямками досліджень, науковими галузями); наукометричний – для кількісної характеристики продуктивності вчених із проблеми дослідження; змістовний і термінологічний аналіз – для

визначення базових теоретичних положень і понять у сфері публічного управління правовою освітою; порівняльний аналіз і конкретизація – для визначення закономірностей, принципів, методів організації управління правоосвітньою діяльністю в Україні; проблемно-хронологічний, порівняльно-історичний, ретроспективний аналіз – для дослідження генезису формування національної системи публічного управління правовою освітою, виявлення загальних тенденцій, особливостей і специфіки в організації управління цією галуззю; структурно-функціональний, системний аналіз – для з'ясування системи, організаційної структури та функцій органів публічного управління, що здійснюють організацію правової освіти серед населення; статистичного аналізу – для встановлення кількісних параметрів функціонування системи правової освіти, розкриття основних проблем і суперечностей; структурування та моделювання – для побудови функціональної моделі публічного управління правовою освітою та її наукового обґрунтування; спостереження, анкетування та рейтингування – для вивчення стану та проблем розвитку системи публічного управління правовою освітою населення в Україні, а також узагальнення результатів дослідження щодо обізнаності громадян країни про стан впровадження реформ, що вводяться сьогодні в країні; систематизації, інтерпретації та узагальнення – для формулювання висновків і рекомендацій із концептуальних основ публічного управління правовою освітою населення в Україні та визначення шляхів підвищення якості цього процесу.

Обрані методи відповідають сутності об'єкта дослідження. Об'єкт (публічне управління правовою освітою) і предмет (теоретико-методологічні засади становлення та розвитку публічного управління правовою освітою населення в Україні) дослідження відповідають заявленій темі.

Погоджуюсь із сформульованими в дисертації конкретними положеннями, які визначають наукову новизну отриманих результатів, особливо хочу відзначити окремі з них, що є найбільш важливими.

Автором вперше у галузі науки державного управління проведено комплексне дослідження, в якому здійснено обґрунтування теоретико-методологічних засад становлення й розвитку публічного управління правовою освітою населення в Україні та розроблено науково-методичні і практичні рекомендації, спрямовані на вдосконалення підходів до управлінського складника в цій діяльності.

Так, зокрема, запропоновано та науково обґрунтовано функціональну модель публічного управління правовою освітою населення в Україні. У наведеній моделі згруповано основні системи управління (система публічної влади, система самоорганізації населення). Ключову роль у цій моделі, як

зазначає автор, відіграють органи державної влади та управління, які мають формувати державну політику щодо розвитку правової освіти (визначати її зміст, цілі, завдання, пріоритети розвитку, розробляти відповідні програми) та реалізовувати її; інститути самоорганізації населення. Також важливу роль у зазначеній моделі відіграють функції, виконувані «певними частинами системи, а об'єкти системи послуговують інтерфейсами (зв'язками), що об'єднують ці функції».

Також автором уперше запропоновано уніфікований підхід та сформовано тезаурус правової освіти як ієрархічно побудовану систему термінів відповідного наукового напрямку за допомогою розроблених інтелект-карти поняття «правова освіта» і карти понять предметної сфери «публічне управління правовою освітою», що дає можливість усунути непорозуміння, яке має місце як у логіко-правовій організації знань, так і у практичній правоосвітній діяльності; аргументовано введення в науковий обіг поняття «публічне управління правовою освітою».

Автором удосконалено класифікацію термінів у сфері публічного управління правовою освітою за відповідними ознаками: опанування системою правових знань у поєднанні з оволодінням уміннями і навичками; залежно від формування соціально-правових цінностей; поширення правових ідей, знань серед населення; надання правових послуг; залежно від історичного поступу у правовому вихованні. Запропонована класифікація термінів, як стверджує автор, не є вичерпною і єдино можливою, вона лише подає певні уподобання автора, хоча ґрунтується на найбільш вживаних у цій сфері термінах і поняттях. Відтак, підсумовує автор, основний понятійний апарат із проблеми публічного управління правовою освітою складається з наукових понять двох видів – із понять, запозичених з інших наук, та власних понять, що створені та використовуються в науковій та практичній правосвітній діяльності. Причому більшість понять запозичено з теорії держави і права, конституційного права та інших правових галузей.

Цікавим є авторський підхід до удосконалення періодизації процесів розвитку публічного управління правовою освітою населення в незалежній Україні. Оскільки до суб'єктів публічного управління належать органи державної влади, зокрема органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, а також інші суб'єкти в разі делегування їм публічних повноважень, концептуалізація визначення основних етапів, на думку автора, має базуватися як на прийнятті правових документів, так і на створенні інституціонального дизайну правової політики. Відтак визначено 1990–1991 рр. – стартові умови розгортання державотворчого процесу; 1991–1996 рр. – становлення владних структур; 1996–2001 рр. – закладання конституційних

засад Української держави; 2001–2014 рр. – створення необхідних умов для набуття населенням правових знань; 2014 р. – по теперішній час – удосконалення нормативно-правового забезпечення організації громадянського суспільства. Показано, що переваги запропонованого підходу до визначення основних етапів становлення публічного управління правовою освітою населення в Україні полягають у тому, що він віддзеркалює багаторівневість цілісної системи, створеної на підставі прийняття основоположних правових документів, що визначають основні напрями державної політики у сфері правової освіти, у реалізації якої беруть участь як органи державної влади, так і інституції громадянського суспільства.

Безперечним науковим здобутком автора є упорядкування основних нормативно-правових актів, що визначають правовий режим у сфері публічного управління правовою освітою населення в Україні за критерієм «суб'єкт нормотворення», що дає можливість визначити управлінський вплив на розвиток правової освіти, межі й відповідальність ієрархічних структур, а також проаналізувати чинну систему нормативно-правових актів на предмет їхньої відповідності вирішенню конкретних напрямів удосконалення правоосвітньої діяльності. А також удосконалення підходу до спостереження за станом розвитку публічного управління правовою освітою населення на основі емпіричного дослідження, що дозволяє отримати масив інформації з визначеної проблематики, який може слугувати підґрунтям для розроблення подальших стратегічних курсів, прогностичних документів, складання планів розвитку правової освіти, правоосвітніх програм і кампаній.

До результатів, що набули подальшого розвитку, слід віднести систематизацію наукових досліджень із правоосвітньої тематики, що дало змогу констатувати появу нових окремих наукових напрямів, а також визначити нові напрями подальших наукових розробок, яких потребує як практика управління правовою освітою, так і її науково-теоретичний компонент; застосування аналітичного методу дослідження стану публічного управління правовою освітою та самої системи правової освіти в Україні, що дало змогу визначити внутрішні тенденції, виявити існуючі проблеми у цій сфері та з'ясувати можливість розвитку, що дозволило розробити науково-методичні рекомендації з удосконалення діяльності органів влади з управління правовою освітою; новий підхід до вдосконалення управлінської діяльності правоосвітнього спрямування, що ґрунтується на показниках і критеріях, за допомогою яких можна оцінити стан виконання функцій з управління правовою освітою та реальність досягнення очікуваних результатів.

Основні результати дисертаційної роботи висвітлені в 44 публікаціях

загальним обсягом 36,21 д.а., у тому числі: в 1 одноосібній монографії, 20 статтях у фахових наукових періодичних виданнях (з яких 5 – у фахових наукових періодичних виданнях, що індексуються в наукометричних базах), 18 наукових працях, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації, 5 працях, що додатково відображають наукові результати дисертації.

Практичне значення і впровадження одержаних результатів дослідження

Достовірність наукових положень, сформульованих у дисертації, підтверджується їх впровадженням у практичну діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування України, громадських організацій, а також у науково-прикладних дослідженнях та в аналітичній і навчальній практиці. Так, результати дисертаційного дослідження, висновки та рекомендації щодо інформування громадян про основні засади правової політики та українського законодавства, тлумачення сутності реформ, що проводяться в Україні, підвищення правоосвітнього рівня населення були використані в діяльності роботі Головного департаменту інформаційної політики Адміністрації Президента України (довідка про упровадження № 11-01/279 від 8 серпня 2018 р.). Науково-методичні та практичні рекомендації, які спрямовано на поширення правової інформації з питань державної служби, підвищення рівня обізнаності щодо них та підтримки європейських процесів використано в роботі Центру адаптації державної служби до стандартів Європейського Союзу Національного агентства України з питань державної служби у процесі підвищення правоосвітнього рівня державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування (довідка про упровадження № 04/94-18 від 13 червня 2018 р.). Рекомендації щодо спостереження (заснованого на емпіричному дослідженні) процесу та стану отримання громадянами необхідного рівня правових знань про свої права з метою конкретизації соціальних функцій місцевих органів виконавчої влади щодо їхнього забезпечення знайшли відображення і практичний розвиток у діяльності Харківської міської ради Харківської області надані автором (довідка про упровадження № 08-15/1533/218 від 15 червня 2018 р.). Сформульовані в дисертації рекомендації щодо запровадження нової моделі управління в об'єднаних територіальних громадах як освітою в цілому, так і правовою освітою зокрема, що ґрунтується на використанні новітніх форм, засобів і методів ведення просвітницької роботи серед мешканців територіальної громади з правових питань та організації їхнього вільного доступу до джерел правової інформації, знайшли відображення і практичний розвиток у діяльності Пісочинської селищної ради Харківського району Харківської області Пісочинської селищної об'єднаної територіальної

громади (довідка про упровадження № 3617 від 2 жовтня 2018 р.). Аналіз та узагальнення отриманих результатів експертного опитування, присвяченого висвітленню рівня сприйняття та розуміння правоосвітньої проблематики в українському суспільстві, описану методологію опитування, методологічний дизайн анкети може бути використано в діяльності Громадської організації «Антикорупційна Рада України» з метою проведення власного спостереження про сучасний стан розвитку громадянського суспільства в Україні, що відповідає місії організації (довідка про упровадження № 04-11/18 від 17 жовтня 2018 р.).

Також окремі положення дисертаційної роботи використовуються в навчальному процесі Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президенті України під час викладання дисциплін із підготовки фахівців з публічного управління та адміністрування: «Соціальні і гуманітарні права людини», «Публічна політика та управління в галузі освіти», «Управління змінами: реалізація освітніх реформ та інновацій» (акт упровадження від 17.05.2018).

Оцінка ідентичності автореферату та основних положень дисертації

Дисертація та автореферат оформлені відповідно до вимог Порядку присудження наукових ступенів. Зміст автореферату ідентичний основним положенням дисертації і не містить інформації, відсутньої в дисертаційній роботі. Наведені в авторефераті наукові положення, висновки та рекомендації розкриті й аргументовані в тексті дисертації.

Дисертаційна робота складається зі вступу, п'яти розділів, що поділяються на підрозділи, висновків за розділами, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 449 сторінок, з яких обсяг основного тексту – 330 сторінок. Дисертація містить 18 таблиць і 15 рисунків, які наведено на 27 сторінках, а також 5 додатків на 34 сторінках. Список використаних джерел налічує 543 найменування, у тому числі 23 іншомовних.

Значення одержаних результатів для науки і практики та рекомендації щодо їх можливого використання

Основні положення та висновки дисертації щодо наукового обґрунтування теоретико-методологічних засад становлення й розвитку публічного управління правовою освітою населення в Україні та розроблення методичних і практичних рекомендацій органам влади, спрямованих на вдосконалення підходів до управлінського складника в цій діяльності, сприяють розвитку теорії, історії та методології публічного управління.

Окремі аспекти дисертаційної роботи є основою для вирішення

практичних завдань і можуть бути використані органами державної влади та органами місцевого самоврядування при розробці програм розвитку правової освіти населення та створенні умов для вільного доступу їх до джерел правової інформації, іншими державними і громадськими інституціями, у тому числі правозахисними організаціями, в здійсненні правоосвітньої діяльності, а також при розробці нормативних курсів, спецкурсів з публічного управління та під час написання відповідних підручників і навчальних посібників, навчально-методичної літератури.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Відзначаючи загальний високий рівень обґрунтованості науково-теоретичних положень дисертаційної роботи, її цілісність і логіку викладення матеріалу, доречно зробити декілька зауважень і звернути увагу на дискусійні положення дисертаційної роботи.

1. Безперечною новизною роботи є запропонована автором функціональна модель публічного управління правовою освітою населення в Україні, в якій абсолютно логічно виокремлено основні компоненти – суб'єкти публічного управління та зв'язки, що визначають взаємодію між ними, а також правова освіта як об'єкт управління. Проте, дана модель, як вона розкрита в роботі, потребує доопрацювання та більш чіткого подання авторської позиції в таких напрямках: перше, з тексту дисертації не зрозуміло в цілому головну ідею запропонованої моделі; друге, враховуючи, що дана модель пропонується як функціональна, слід було б конкретизувати функції публічного управління правовою освітою населення в Україні і власне через них сформулювати систему суб'єктів управління з визначенням їх пріоритетності; третє, виникає питання щодо відсутності контролюючої функції; четверте, зважаючи на окреслену автором мету, зокрема в частині «визначення основних напрямів правоосвітньої діяльності та першочергових заходів щодо їхньої реалізації», логічним було б пов'язати в цілісну систему такі базові компоненти моделі як функції – суб'єкти – механізми.

2. Не заперечуючи елементів новизни в авторському підході до визначення періодизації процесів розвитку публічного управління правовою освітою населення в незалежній Україні, разом з тим, дещо втрачається суто управлінський аспект подекуди за рахунок загальних наукових підходів до формування та розвитку дошкільної та шкільної освіти, а також юридичної освіти як такої. Відтак, запропонована автором періодизація є абсолютно цікавою перш за все з точки зору її правової основи (прийняття ключових правових документів в освітній сфері та в самій правовій освіті). При цьому нівелюється ідея розвитку власне системи публічного управління правовою освітою. А отже, автору слід було б зосередити увагу перш за все на

конкретних управлінських відносинах та суб'єкт-об'єктній взаємодії щодо напрямів державної політики у сфері правової освіти з точки зору певних аспектів рефлексії національних традицій правової освіти українського суспільства та досвіду цієї діяльності.

3. У роботі досить вузько представлено аналіз зарубіжного досвіду щодо розвитку системи публічного управління правовою освітою. Автор лише побіжно досліджує це питання, намагаючись окреслити тенденції та проблеми розвитку правової освіти. Висновок автора щодо «поєднання двох основоположних елементів – навчання та виховання як характерної особливості сучасної освітньої системи світу» залишає кілька нерозкритих питань. Зокрема, співвідношення громадсько-правової та правової освіти як понятійно-категоріального апарату дослідження; поєднання в системі правової освіти виховання та культури, а також розвиток громадянської грамотності в сенсі пріоритетної моделі для України; залучення суспільства до реалізації правоосвітніх і профілактичних заходів органів влади при реалізації державної політики; а відтак, в цілому можливість і необхідність імплементації окреслених практик для України.

4. Перспективними для розвитку системи державного управління правовою освітою населення в Україні є використання маркетингових підходів. Зокрема, цікавим було б дослідження автора щодо створення маркетингових стратегій, а також аналіз прикладних аспектів їх застосування для суб'єктів публічного управління, діяльність яких спрямовано на розвиток цієї сфери діяльності.

5. Рекомендації автора щодо удосконалення державного управління правовою освітою носять переважно описовий характер і потребують систематизації. Так, зокрема, пропозиції автора щодо розроблення концепції розвитку правової освіти населення на довгостроковий термін (на 20–25 років) головним чином розкривають окремі елементи наукового підходу до формування концепції як системи певних поглядів. Проте, висновок автора про необхідність розробки органами державної влади під час формування державної політики концепції як конкретного документу, а також запропоновані у роботі блок-схема розроблення концепції публічного управління правовою освітою, її структура та часткове наповнення, лише підсилили б практичне спрямування дослідження, якби були наведені у вигляді цілісного документу.

Разом з тим, висловлені зауваження та рекомендації носять переважно дискусійний характер і не знижують загалом високого теоретико-методологічного рівня представленої дисертаційної роботи.

Загальний висновок та оцінка дисертації

Дисертаційна робота Полякової Ольги Станіславівни «Теоретико-методологічні засади становлення та розвитку правової освіти в Україні: публічно-управлінський аспект» є самостійним, завершеним науковим дослідженням на актуальну тему. Одержані автором результати забезпечують вирішення важливої теоретико-прикладної проблеми щодо наукового обґрунтування теоретико-методологічних засад становлення й розвитку публічного управління правовою освітою населення в Україні та розроблення методичних і практичних рекомендацій органам влади, спрямованих на вдосконалення підходів до управлінського складника в цій діяльності.

Дисертація характеризується новизною одержаних результатів і висновків, має теоретичну і практичну цінність та відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України, які висуваються до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук, та «Порядку присудження наукових ступенів», а її автор, Полякова Ольга Станіславівна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора наук з державного управління за спеціальністю 25.00.01 – теорія та історія державного управління.

Офіційний опонент –

професор кафедри публічного
управління та менеджменту
організацій Чернігівського
національного технологічного
університету,
д.держ.упр., доцент

О.М. Руденко

перший проректор
Чернігівського національного
технологічного університету,
д.т.н., доцент

О.О.Новомлинець